

annak irányvonalaira fókuszál, addig a harmadik és a negyedik kötet az *exonima* és ehhez kapcsolódóan az *endonima* terminusok valamennyi érintett fél számára elfogadható, konszenzuson alapuló definíciójának kidolgozására helyezi a hangsúlyt.

HALÁSZ ESZTER

Károli Gáspár Református Egyetem
Bölcsészettudományi Kar

SIMON JUDIT

Károli Gáspár Református Egyetem
Bölcsészettudományi Kar

TAKÁCS PÉTER, *A rózsza neve: Magyar Köztársaság. Az államok nevéről és a magyar állam átnevezéséről*

Gondolat Kiadó, Budapest, 2015. 226 lap

A jogász szerző rövid értekezésnek tartja munkáját, pedig annál többről van szó. A kötet több mint fele, 120 oldal nyelvészeti, földrajzi-kartográfiai, filozófiai-jogi elemzés, valamint kilenc oldal szakirodalom-jegyzék. A könyv szép kivitelű, jó kötésű, a tipográfia is megfelelő, szerkesztése gondos. Komoly érték a szerző pontos helyesírása és igényes, magyaros fogalmazása.

TAKÁCS PÉTER elemzi az államok nevével kapcsolatos elméleti összefüggéseket, és többször kitér a magyar állam átnevezésének kérdéseire is, korrekten, politikai felhangok nélkül tárgyalva ezt a sokak számára érzékeny témát. A kötetet a személyes értékelések – például az utcanevekkel, a névharcok mögötti érzelmekkel, valamint a külön kezdeményezésekkel kapcsolatos kitérők – teszik igazán olvasmányossá. Izgalmas a kiadvány azon része is, amelyben a szerző a tárcaközi Földrajzinév-bizottság munkájára és a bizottság működésére vonatkozó kormányrendeletek belső ellentmondásait elemzi kritikusan (pedig azokat is jogászok fogalmazták). A bőséges lapalji jegyzetek éppen olyan fontosak, mint a főszöveg, így nem is török meg annak folyamatosságát. A könyv lényeges része egy kilencvenoldalas függelék: jól megválasztott hangulatképek a névpolitikai küzdelmekről, háromféle országnévlista, jegyzetek és mutatók. Aki a könyvvel való ismerkedést ennél a résznél, a 135. oldalon kezdi, talán még érdekesebbnek találja a téma felvetést, és még kíváncsibb lesz a tanulmány első részére.

Mi van a függelék előtt? Itt a következő fejezetek állnak: Az államok nevéről általában; Az államnevek funkciói; Az államok meg-, el- és átnevezéseiről; Az államnevek fajtái (ez a legbővebb, 36 oldalas fejezet); Nyelv, politika, jog: a magyar állam átnevezése („mindössze” 15 oldal); Betűk és szavak, jelek és nevek: az átnevezés értelmezése. E talán száraznak hangzó fejezetcímek érdekes, sokszor humoros elemzéseket vezetnek be. Különösen fontos és országunk történelméről elgondolkodtató az 1. táblázat: Magyarország államformái, államnevei és országneve 1918–2011 között. E közel száz év alatt országunknak négy államformája, öt államneve (ebből egyedül 1919-ben három is volt) és egy országneve volt. A tanulmány leggyakrabban előforduló szakszava az *országnév* és az *államnév*. Már az a tény, hogy a szövegszerkesztő helyesírás-ellenőrzője mint ismeretlen kifejezést pirossal aláhúzza az *országnév* szót (de például az *államnév* szót vagy a *Vanessza* keresztnévet nem), érzékelteti, hogy a szerző sajátos, nem mindennapi témát tárgyal.

TAKÁCS PÉTER szakszerűen felvezeti és számos példával szemlélteti, hogy az államok pontos megnevezésének nemcsak jogi szempontból van jelentősége, hanem lényeges a politika, a földrajz és a kartográfia számára is. Ennélfogva a terminológia gondos vagy éppen pongyola használatát nagy alaposággal járja körül. Az *államforma* kifejezés értelmezése az átlagember számára nem okoz gondot, bár az államformák megnevezésében meglepően nagy a változatosság (pl. *állam, államszövetség, emírség, fejedelemség, föderáció, hercegség, iszlám köztársaság, királyság, nagyhercegség, népi demokratikus köztársaság, szocialista népi közösség, szultánság, többnemzetiségű állam*).

Az *országnev* és az *államnév* szavak látszólag szinonimák, de megkülönböztetésük lényeges, mert jogi, politikai és földrajzi értelemben olyan szakszavak, amelyek egy-egy sajátos tulajdonnévfórmát jelölnek. A tanulmány igen értékes részét képezi e két szó tartalmának jogi-filozófiai értelmezése és különböző szerzők szóhasználatának elemzése. Így tudjuk meg, hogy az *országnev* – amely valamely államalakulat rövid, többnyire egytagú és az államformára nem utaló megjelölését jelenti – a különböző forrásokban *nem hivatalos államnév, rövid alakos államnév, rövid államnév, rövid név, társadalmi név* megnevezéssel is szerepelhet. Az *államnév* viszont általában hosszabb, és tartalmaz olyan nagybetűs utótagot (akár többet is), amely kifejezi az államformát. Nemcsak az államformák megnevezése változatos: a szakirodalom is sokféleképpen jelöli meg az államnevet, pl. *alkotmányos államnév, alkotmányos név, hivatalos államnév, hivatalos név, hosszú alakos államnév, hosszú alakos név, hosszú név, teljes államnév*. Itt meg kell jegyezni, hogy a köztudattal ellentétben mind az országnev, mind az államnév hivatalos név, hiszen ezek az ország alkotmányában nevesítve szerepelnek. A félreértést bizonyítva az okozza, hogy az államformára is utaló nevet mindannyian hivatalosabbnak érezzük, mert azt többnyire hivatalos megjelölésekben, ünnepi alkalmakkor használják.

A terminológia egységes értelmezése érdekében a szerző szerintem megfontolandó megoldást vet fel, bár lehet, hogy ezzel csak bővítené a terminológiai sokféleséget. Javaslatát a következő: az ún. rövid név (pl. *Lengyelország*) legyen az ország (állam) *földrajzi nev-e* – hiszen a térképeken is ez az alak szokott megjelenni –, míg az ún. hosszú nevet (pl. *Lengyel Köztársaság*) tekintsük inkább *intézménynév*-nek – ez a forma ugyanis inkább hivatalos, jogi szempontú szövegekben jelenik meg. Ez a megközelítés akár már azt is indokolhatná, hogy akadémiai helyesírási szabályzatunk kapjon egy rövidke kiegészítést. Azonban a szerző összegzése szerint csak az államok 80%-ának van két (ún. rövid és hosszú) neve, 18%-uk esetében ugyanaz a két név alakja, és 2%-uknak (ötnek) csak egyetlen neve van. A szerző szerint tehát az országok ötödének a neve hol földrajzi név (országnev), hol intézménynév (államnév) lenne.

A könyvből megtudjuk, hogy az átnevezést a nemzetközi jog nem szabályozza: az ENSZ csak elfogadja vagy vitatja a névhasználatot (például Macedónia esetében az 1990-es években). Az természetes kikötés, hogy két országnak nem lehet teljesen azonos a neve, viszont az lehetséges, hogy ugyanolyan legyen a zászlójuk (pl. Csád és Románia zászlaja megegyezik). Érdekes fejezetet szentel a szerző a névadás és névmegállapítás jelentőségének is. Szerinte a névváltoztatás új identitás kialakulását fejezi ki, vagy ahhoz kíván hozzájárulni, ahogy például az új személynév új személyiséget is kifejez. A természettudománytól sem idegen ez a megközelítés: Gauss szerint ha a terepet a geodéták felmérték, az objektumokat szögekkel, koordinátákkal és nevekkel látták el, akkor azok már mások lettek, mint előtte voltak.

Nagyon helyes, hogy a szerző több, nem egyszer különös és szórakoztató esetet is bemutat, amelyek bizonyítják, hogy a névhasználat politikai érzékenységet sérthet. Ez többnyire az ország nevének lefordításából, az ún. belső név és külső név különbözőségéből adódik. Jó stílussal, személyes véleménnyel kiegészítve tér ki például az *Elefántcsontpart* ~ *Côte d'Ivoire*, *Fehéroroszország* ~ *Belarusz* ~ *Belorusszia*, *Csehország* ~ *Cseh Köztársaság*, *Kína* ~ *Kínai Népköztársaság* névhasználat problémájára, vagy a túlzott óvatosságból adódó helytelen névhasználatra (pl. *Ír Köztársaság*). Kevésbé közismert eseteket hoz fel arra, hogy a magyar külügyi gyakorlatban – éppen az érzékenység tiszteletben tartása érdekében – a mindennapi nyelvhasználattól eltérően használnak neveket (pl. *Grúzia* ~ *Georgia*, *Salvador* ~ *El Salvador*).

Az elemzéseket különféle listák egészítik ki. Ilyen a magyar Földrajzinév-bizottság által gondozott Ország- és területnevek című lista, valamint az ENSZ földrajzi nevekkel foglalkozó szakértői csoportjának (UNGEGN) listája, mely az országok ún. rövid és hosszú nevét angol, francia, spanyol, orosz, kínai és arab nyelven adja meg. A harmadik névlista (Az államok listája cím alatt) egy javaslat, amely több országnév és államnév esetében eltér a Földrajzinév-bizottság anyagától. Feltétlenül támogatom, hogy ez a bizottság mielőbb foglalkozzon TAKÁCS PÉTER sajátos jogi alapú megközelítésének eredményével. Összeállítása kiegészül még egy szokatlanul „olvasmányos” táblázattal, amely felsorolja az államtöredékeket, a töredékállamokat, illetve a szerző által projektállamnak nevezett, nem létező államalakulatokat. Az ezekhez tartozó jegyzetek nemcsak tényesrűek, és a szerző elméleti álláspontját tükrözik, hanem TAKÁCS PÉTER humorérzékét is igazolják.

Végezetül: aki nemcsak belelapoz, de el is olvassa a könyvet, az végül rájön, mire utal a címben a *rózsa*.

GERCSÁK GÁBOR
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Informatikai Kar

The British 19th Century Surname Atlas **[A 19. századi brit családnevek atlasza]**

Archer Software, ver. 1.20. CD-ROM, 2015.

1. A kiadvány fő jellemzői. Az Archer Software kiadványaként megjelenő CD-ROM az 1881-es országos népszámlálási kérdőívek alapján tárolja és teszi kereshetővé Anglia, Skócia és Wales korabeli család- és keresztnéveit. STEVEN ARCHER névatlaszának első kiadása 2003-ban jelent meg, az azóta 1.20-as verziót elérő változat 2015 márciusában vált hozzáférhetővé. Az összesen több mint 560 000 címszót tartalmazó interaktív CD-ROM a keresési eredményeket térképre vetítve és gyakoriság alapján súlyozva jeleníti meg, s így névföldrajzi kutatásokra is alkalmas.

2. Az adatbázis tartalma és keresési lehetőségei. Az adatbázis forrásanyagát adó 1881-es országos népszámláláskor a felgyűjtendő területet 95 megyére, azon belül Angliát